



ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Josefa Fialy, Milana Hulmáka, Jaromíra Jirsy, Veroniky Křest'ánové, Zdeňka Kühna, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaje), Kateřiny Ronovské, Jana Svatoně, Pavla Šámala, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře, Jana Wintra a Daniely Zemanové o ústavní stížnosti stěžovatelky **S. P.**, zastoupené Mgr. Ing. Klárou Bunovou, advokátkou, sídlem Heršpická 813/5, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2022 č. j. 25 Cdo 2702/2021-73 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 25. května 2021 č. j. 16 Co 145/2021-50, za účasti **Nejvyššího soudu** a **Městského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a obchodní společnosti **UNIQA pojišťovna, a. s.**, sídlem Evropská 810/136, Praha 6 – Vokovice, zastoupené JUDr. Radimem Kroftou, advokátem, sídlem Rybná 678/9, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2022 č. j. 25 Cdo 2702/2021-73 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 25. května 2021 č. j. 16 Co 145/2021-50 bylo porušeno právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí zaručené čl. 7 odst. 1 a na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to pro jejich rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Právní názor druhého senátu Ústavního soudu se rozchází s dlouhodobě zastávaným právním názorem Nejvyššího soudu vyjádřeným též v rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 281/2019 (publikovaném pod č. 107/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu – dále jen Rc 107/2020). Proto se druhý senát rozhodl v souladu s čl. 1. odst. 1 písm. i) rozhodnutí pléna Ústavního soudu o atrahování působnosti ze dne 25. 3. 2014 (publikovaném pod č. 52/2014 Sb.) předložit věc plénu Ústavního soudu.

II.

Podstata věci

3. Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala na vedlejší účastnici (pojišťovně) náhrady (majetkové) újmy na zdraví v podobě ztráty na výdělku a účelně vynaložených nákladů léčení s tvrzením, že újma na zdraví jí vznikla následkem dopravní nehody, kterou dne 5. 7. 2016 zavinil řidič vozidla, jehož provozovatel byl z titulu odpovědnosti za škodu z provozu vozidla pojištěn u vedlejší účastnice. Při dopravní nehodě byli usmrceni nejbližší příbuzní stěžovatelky – snacha a dvě nezletilá vnoučata. Syn utrpěl těžká zranění s následnou psychickou újmou ze ztráty rodiny.

4. Přesně řečeno stěžovatelka se po vedlejší účastnici nedomáhá náhrady újmy, nýbrž pojistného plnění podle § 9 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, v rozhodném znění, které má újmu pokrýt. Pro účely rozhodnutí v této věci je ale podstatné, zda provozovatel vozidla, jehož řidič zavinil nehodu a který byl pojištěn u vedlejší účastnice, odpovídá za újmu stěžovatelky. Jedině pak totiž může být vedlejší účastnice povinna k pojistnému plnění stěžovatelce podle zmíněného ustanovení. Z tohoto důvodu se dále uvedený text zabývá prioritně existencí odpovědnosti (provozovatele vozidla) za újmu a povinností vedlejší účastnice k pojistnému plnění jen takto zprostředkovaně. Ústavní soud si je tedy vědom toho, že stěžovatelka vůči vedlejší účastnici neuplatňuje právo na náhradu újmy, nýbrž právo na pojistné plnění z titulu pojištění a pokud se dále případně zmiňuje odpovědnost vedlejší účastnice za újmu, případně její plnění na náhradu újmy, jde o zjednodušení v uvedeném smyslu.

III.

Obsah souvisejících rozhodnutí

5. Obvodní soud pro Prahu 6 svým mezitímním rozsudkem ze dne 14. 1. 2021 č. j. 19 C 113/2020-32 shledal žalobu stěžovatelky na zaplacení majetkové újmy co do základu důvodnou. Z rozhodnutí soudu prvního stupně se podává, že stěžovatelce

byl v důsledku nehody diagnostikován těžký stupeň deprese. Stěžovatelka a její manžel byli pro přetrvávající a ochromující depresi „invalidizováni“. Syn se po dlouhé pracovní neschopnosti vrátil do pracovního procesu (na částečný úvazek). Následky rodinné tragédie se promítly i do vzájemného vztahu stěžovatelky a jejího manžela a mají zásadní a trvalý dopad na životy postižených. Ke zlepšení psychického stavu stěžovatelky nedošlo ani později. V dubnu 2018 psychiatr konstatoval, že u stěžovatelky přetrvává těžká depresivní porucha, posttraumatická stresová porucha. V době od 7. 7. 2016 do 18. 3. 2017 (tj. 182 pracovních dnů) byla stěžovatelka v pracovní neschopnosti. Za uvedené období se její příjem razantně snížil. V březnu 2017 posoudila Okresní správa sociálního zabezpečení ve Svitavách zdravotní stav stěžovatelky a stanovila pokles její pracovní schopnosti o 70 %, což odpovídá invaliditě III. stupně. Rozhodující příčinu nepříznivého zdravotního stavu shledal posudkový lékař v těžké depresivní poruše bez psychotické symptomatologie, poruše přízpusobení se v tíživé životní situaci a v těžké depresivní reakci. Bylo konstatováno plné vymizení pracovního potenciálu. Stav stěžovatelky byl vzhledem k věku a tíži onemocnění shledán trvalým.

6. O nároku stěžovatelky na odčinění duševních útrap při usmrcení osob blízkých, uplatněném podle § 2959 zákona číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též o. z.), bylo pravomocně rozhodnuto rozsudkem Okresního soudu ve Svitavách ze dne 28. 1. 2020 č. j. 9 C 140/2019-114. Vedlejší účastnice vyplatila stěžovatelce před podáním žaloby pojistné plnění na jednorázové odškodnění duševních útrap ve výši 1 000 000 Kč a na základě uvedeného rozhodnutí soudu dále částku 391 250 Kč s příslušenstvím. Soud v uvedeném řízení dovodil u stěžovatelky a jejího manžela naplnění kritérií pro zvýšení základní částky odškodnění v maximální možné míře, neboť vzal za prokázané, že jejich vztahy se zemřelými byly velice intenzivní. Soud přiznal stěžovatelce i jejímu manželovi náhradu ve výši 397 500 Kč ve vztahu ke každému ze zemřelých nezletilých vnoučat a částku 596 250 Kč jako náhradu ve vztahu k zemřelé snaze. Celkem bylo stěžovatelce na náhradě duševních útrap při usmrcení tří blízkých osob přiznáno 1 391 250 Kč.

7. Z mimořádně kvalitně odůvodněného rozsudku nalézacího soudu vyplývá, že nalézací soud vzal při rozhodování v potaz nejen stávající zákonnou úpravu a dosavadní judikaturu Nejvyššího soudu, ale i závěry doktríny. Obvodní soud uzavřel, že v projednávané věci lze dovést příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním škůdce a vznikem újmy stěžovatelky. V projednávané věci nedošlo k přetržení příčinné souvislosti mezi jednáním škůdce a vzniklou újmou na zdraví stěžovatelky coby sekundární oběti. Škůdcem způsobené tragické úmrtí členů rodiny bylo nepochybně podstatnou a rozhodnou příčinou, která se podílela na újmě na vlastním zdraví stěžovatelky coby nepříznivém následku. V případě tzv. nervové újmy nedochází podle soudu k přerušení příčinné souvislosti, ale k řetězení podmínek, neboť k újmě na zdraví sekundárního poškozeného by nedošlo bez zásahu do absolutního práva primárního poškozeného (oběti); k oběma újmám dojde v důsledku téhož protiprávního jednání škůdce. Z uvedených důvodů nalézací soud uzavřel, že stěžovatelce vznikl nárok na odčinění škody i nemajetkové újmy ve smyslu § 2910 a § 2956 o. z. (a tak i na pojistné plnění od vedlejší účastnice). Mezi účastníky nebylo sporu o tom, že nároky stěžovatelky podle § 2959 o. z. již byly vypořádány.

8. Na základě odvolání Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným rozsudkem rozsudek nalézacího soudu změnil tak, že žalobu v celém rozsahu zamítnul.

Uzavřel, že soud prvního stupně v dostatečném rozsahu zjistil skutkový stav věci, nicméně věc nesprávně právně posoudil. Odvolací soud konstatoval, že újma na zdraví stěžovatelky nebyla způsobena přímo škodní událostí (dopravní nehodou), jíž nebyla stěžovatelka osobně účastna, ale až následkem této škodní události – úmrtím blízkých rodinných příslušníků. Příčinná souvislost je proto dána mezi újmou na zdraví stěžovatelky a úmrtím rodinných příslušníků. V projednávané věci se tak jedná o postižení druhotné oběti, způsobené smrtí blízkého člověka, a tuto újmu je nutno posuzovat podle § 2959 o. z., nikoliv podle § 2910 či § 2956 o. z., jak dovodil soud prvního stupně. Odvolací soud vyšel z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018, v němž byla podrobně vymezena kritéria rozhodná pro výši satisfakce pro osoby blízké osobě, která byla usmrcena, nebo u které došlo k závažnému ublížení na zdraví. V dalším, již zmíněném, rozhodnutí Rc 107/2020 Nejvyšší soud konstatoval, že rozvoj duševního onemocnění u pozůstalého (druhotné oběti) v důsledku úmrtí blízkého člověka je důvodem pro přiměřené zvýšení peněžité náhrady nemajetkové újmy podle § 2959 o. z. Nejvyšší soud zde setrval na závěru, že rozvoj duševního onemocnění je u dotčených žalobkyň následkem, který je třeba ve výši náhrady nemajetkové újmy zohlednit tak, aby i újma na zdraví takto vzniklá byla odčiněna a jejich utrpení vyváženo. Nikoliv však, že by se nároky náležející jinak oběti podle § 2958 o. z. automaticky a v plném jejich rozsahu přičítaly k náhradě při usmrcení osoby blízké, nýbrž se v rámci shora popsáných kritérií a pravidel přiměřeně zvýší náhrada podle § 2959 o. z. Nejde totiž ani v takovém případě o odčinění zásahu do základního lidského práva na život (osoba, která o něj přišla, nemůže žádnou kompenzaci dostat), nýbrž o porušení práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. V posledně uvedeném rozhodnutí Nejvyšší soud odkázal na své usnesení sp. zn. 4 Tdo 302/2018, ve kterém bylo konstatováno, že vznik duševního onemocnění svědčí o míře zásahu do práv sekundární oběti, zejména o jeho mimořádné intenzitě. Proto dovodil, že pokud poškozená doložila, že v důsledku smrti osob jí blízkých došlo k duševnímu onemocnění, které je trvalého rázu a má povahu ztížení společenského uplatnění v tom směru, že do budoucna omezuje seberealizaci ve sféře rodinného, kulturního a společenského života, což poškozené znemožňuje žít plnohodnotný život, jaký žila před předmětnou dopravní nehodou, lze tuto skutečnost vzít v úvahu při rozhodování o nárocích podle § 2959 o. z. Shora uvedené závěry se podle odvolacího soudu uplatní i v projednávaném případě, „kdy stěžovatelka uplatňuje jiné nároky na náhradu škody na zdraví než nárok podle § 2959 o. z., tedy nároky náhradu za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, náhradu za ztrátu na výdělku při invaliditě a zaplacení náhrady účelně vynaložených nákladů léčení“.

9. Stěžovatelkou podané dovolání Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením odmítnul. V odůvodnění uvedl, že „závěr odvolacího soudu o chybějící příčinné souvislosti mezi újmou na zdraví stěžovatelky a dopravní nehodou vozidla pojištěného u vedlejší účastnice je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí odvolacího soudu, podle které příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu“. V souvislosti s uvedeným Nejvyšší soud odkázal na rozhodnutí publikované pod č. 7/1979 Sbírky rozhodnutí a stanovisek (dále jen Rc 7/1979) a své rozsudky sp. zn. 25 Cdo 1455/2003, sp. zn. 25 Cdo 2692/2006 a sp. zn. 25 Cdo 1206/2015. Nejvyšší soud zde neshledal důvody, pro které by se měl odchýlit od své ustálené praxe.

IV.

Argumentace obsažená v ústavní stížnosti

10. Stěžovatelka konstatovala, že s judikaturou Nejvyššího soudu je obeznámena a má za to, že tato judikatura nereflektuje nové pojetí soukromého práva reprezentované novým občanským zákoníkem. Nalézací soud přisvědčil názoru stěžovatelky i odborné veřejnosti, že výklad vylučující příčinnou souvislost mezi škodní událostí a újmou sekundárních obětí odporuje smyslu a účelu daného ustanovení. V projednávané věci dochází k řetězení podmínek, újma primárně poškozených byla způsobena protiprávním jednáním škůdce, přičemž vznik újmy na zdraví sekundárních (v důsledku rovněž primárních) obětí byl vyvolán přímo příčinou, která má věcný vztah k jednání škůdce. Argumentace Nejvyššího soudu podle stěžovatelky podléhá zcela správně kritice tuzemské doktríny, která vytýká zejména nedostatečné posouzení příčinné souvislosti. V souvislosti s uvedeným stěžovatelka odkázala jak na řadu odborných článků, tak také na inspirační rakouskou právní úpravu, kde k vyloučení příčinné souvislosti nedochází.

11. V souvislosti s rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 302/2018 stěžovatelka namítá, že ten nerozlišuje, zda odškodnění podle § 2959 o. z., zahrnuje vedle nároku na náhradu „citové újmy“ (*Trauerschaden*) i nárok na náhradu „nervové újmy“ (*Schockschaden*). Podle stěžovatelky je důležité si uvědomit, že nárok za újmu na zdraví podle § 2958 o. z., má poškozený vedle nároku podle § 2959 o. z., tzn. že tyto nároky se vzájemně nevylučují. Podle dosavadní judikatury Nejvyššího soudu by i majetková újma, představovaná například náklady léčení, či ztrátou výdělku měla být pouze hlediskem, ke kterému má být přihlédnuto při stanovení výše náhrady. Pokud by byla stěžovatelka považována za oběť primární, které bylo zasaženo do jejich absolutních práv podle § 2910 o. z., měla by nárok na náhradu nákladů léčení podle § 2960 o. z., a na peněžité dávky podle § 2962 o. z. Stávající pojetí krátí práva sekundárních poškozených, neboť výše náhrady újmy podle § 2959 o. z., nedosáhne výše náhrad, které by poškozenému náležely coby primární oběti.

12. Podle stěžovatelky nelze akceptovat závěry Nejvyššího soudu obsažené v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 281/2019, neboť příčinná souvislost mezi škodní událostí (dopravní nehodou), újmou na zdraví, či usmrcením blízké osoby (primárního poškozeného) a újmou na zdraví osoby blízké poškozenému (sekundární oběti) není přerušena, neboť dochází k řetězení příčin. Dopravní nehoda byla podstatnou a rozhodnou příčinnou, která vedla ke vzniku újmy na zdraví stěžovatelky. Bez nehody by nedošlo k zásahu do jejího absolutního práva.

13. Stěžovatelka v souvislosti s uvedeným poukazuje na rakouskou právní úpravu, podle které nervové újmy představují ublížení na zdraví ve smyslu § 2958 o. z., a citové újmy (duševní útrapy) jsou naopak pouze takovými útrapami, které nepříznivě ovlivňují psychickou sféru člověka, ale nedosahují takové formy a intenzity, aby bylo možno hovořit o ublížení na zdraví. Z toho důvodu má pak za to, že přesáhne-li újma u sekundárních obětí pouhé citové útrapy a vyvine se v onemocnění (ublížení na zdraví), pak je nutno postupovat podle § 2910 o. z., a s tím souvisejícím § 2958 o. z., a násled.

14. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 281/2019 sice přiznal, že rozvoj duševního onemocnění je následkem – újmou na zdraví, která má být odčiněna, avšak toliko v rámci nemajetkové újmy podle § 2959 o. z. Újma na zdraví se tak podle stěžovatelky schovává pod kategorii duševních útrap.

15. V případě stěžovatelky bylo již sice o jejím nároku rozhodnuto podle § 2959 o. z., avšak ztížení společenského uplatnění, ztráta na výdělků po dobu pracovní neschopnosti ani při invaliditě zohledněny nebyly. S ohledem na plynutí času a pravomocné rozhodnutí ve věci, by ani při vynaložení veškerého úsilí nemohla být zohledněna v rámci duševních útrap ztráta na výdělků při invaliditě od 1. 1. 2020 do budoucna.

16. Podle stěžovatelky není shora zmíněnou judikaturou Nejvyššího soudu respektováno právo na ochranu zdraví člověka garantované čl. 31 odst. 1 Listiny. Stejně tak není respektován čl. 7 zaručující nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a čl. 10 odst. 2 chránící jedince před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

V.

Vyjádření Nejvyššího soudu, vedlejší účastnice a replika stěžovatelky

17. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti konstatoval, že napadená rozhodnutí obecných soudů jsou založena na ustáleném výkladu příčinné souvislosti, podle něhož příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovést ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. V souvislosti s uvedeným Nejvyšší soud odkázal na rozsudek Rc 7/1979, dále rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2003 sp. zn. 25 Cdo 1455/2003, ze dne 16. 6. 2008 sp. zn. 25 Cdo 2692/2006 nebo usnesení ze dne 26. 5. 2015 sp. zn. 25 Cdo 1206/2015. Závěry vyplývající ze shora uvedených rozhodnutí potvrdil Nejvyšší soud i za účinnosti nového občanského zákoníku, když v rozhodnutí Rc 107/2020 uzavřel, že není příčinná souvislost mezi újmou na zdraví stěžovatelky coby sekundární oběti a dopravní nehodou, ale je dána mezi újmou na zdraví stěžovatelky a úmrtím jejího syna a manžela při dopravní nehodě. Smrt blízkého člověka byla příčinou zdravotního postižení druhotné oběti, jejíž újmu je proto nutno posuzovat podle § 2959 o. z. Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí neshledal důvody pro odchýlení se od popsané rozhodovací praxe. Připomenul, že dojde-li v příčinné souvislosti s úmrtím blízké osoby k poškození zdraví druhotné oběti, je to podle judikatury Nejvyššího soudu důvodem pro zvýšení náhrady podle § 2959 o. z. Ze shora uvedených důvodů je Nejvyšší soud přesvědčen, že napadenými rozhodnutími nedošlo k zásahu do základních práv a svobod a z toho důvodu by měla být ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně by měla být zamítnuta.

18. K ústavní stížnosti se vyjádřila též vedlejší účastnice (pojišťovna), která odkázala na ustálenou judikaturu obecných soudů. Podle jejího mínění nebyla újma na zdraví stěžovatelky způsobena dopravní nehodou, které nebyla stěžovatelka přítomna, ale úmrtím osob blízkých. Podle mínění vedlejší účastnice nelze duševní útrapy, byť jakkoliv intenzivní, pokládat za ublížení na zdraví ve smyslu § 2958 o. z. Vedlejší účastnice má za to, že stěžovatelka toliko nesouhlasí s výkladem podústavního práva, do jehož závěrů Ústavnímu soudu zasahovat nepřísluší. Výklad Nejvyššího soudu nemusí být pro stěžovatelku akceptovatelný, ale není ústavně rozporný. Aktuální právní úprava občanského práva v otázce náhrady újmy sekundární oběti navazuje na úpravu předchozí s tím rozdílem, že oběti již nenáleží právním předpisem stanovená paušalizovaná forma náhrady újmy, ale je třeba ke každému případu přistupovat individuálně tak, aby byla poskytnuta náhrada v odpovídající výši zákonným

postupem podle § 2959 o. z. V souvislosti s uvedeným vedlejší účastnice odkázala na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1479/20 ze dne 15. 6. 2020, případně sp. zn. IV. ÚS 4156/18 ze dne 23. 4. 2019 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu dostupná na adrese <http://nalus.usoud.cz>), kde Ústavní soud konstatoval, že v podobných případech nelze duševní útrapy pozůstalých zcela nahradit peněžitou částkou, nýbrž je lze jen odpovídajícím způsobem odčinit. V judikatuře jak Ústavního soudu, tak i Nejvyššího soudu byla stanovena kritéria, která byla vzata v potaz již Okresním soudem ve Svitavách, který svým pravomocným rozsudkem ze dne 28. 1. 2020 sp. zn. 9 C 140/2019 pravomocně rozhodl o nároku stěžovatelky podle § 2959 o. z.

19. Stěžovatelka využila práva repliky a k vyjádření Nejvyššího soudu uvedla, že se nezabýval její věcnou a zejména právní argumentací. Nejvyšší soud podle ní nepřistupuje kriticky ke své dosavadní rozhodovací praxi, která neodpovídá názoru odborné veřejnosti a ani koncepci nového občanského zákoníku.

20. V souvislosti s vyjádřením vedlejší účastnice má stěžovatelka za to, že se vedlejší účastnice snaží toliko bagatelizovat případ a odvrátit pohled Ústavního soudu od skutečného právního problému spočívajícího v neodpovídajícím výkladu práva Nejvyšším soudem. Ze shora uvedených důvodů stěžovatelka setrvala na stížnostním návrhu.

VI.

Formální předpoklady projednání návrhu

21. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

VII.

Obecná východiska pro posouzení zásahu

22. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

23. V nálezu ze dne 5. 12. 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 Ústavní soud konstatoval, že právo na zdraví úzce souvisí s právem na život; zdraví patří mezi nejvýznamnější faktory ovlivňující kvalitu lidského života, a řadí se tak mezi absolutní základní práva a hodnoty [srov. náleze ze dne 27. 9. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 51/06 (N 171/42 SbNU 471; 483/2006 Sb.), bod 37], přičemž v ústavní rovině je mu ochrana poskytována článkem 31 Listiny. Zdraví je jedním ze základních předpokladů pro požívání ostatních práv. V citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 444/11 Ústavní soud vyzvedl, že povinnost škůdce poskytnout poškozenému plnou náhradu za veškeré utržené ztráty a škody představuje

úhelný princip mezinárodního práva lidských práv i humanitárního práva a nachází se také v trestním a civilním právu členských států Rady Evropy. Odškodněním je chápána škála opatření s cílem napravit způsobenou újmu a uvést oběť do postavení, ve kterém se nacházela před protiprávním jednáním, a to v rozsahu, v jakém je to možné (srov. Doak, J. *Victims' Rights, Human Rights and Criminal Justice: Reconceiving the Role of Third Parties*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008, str. 207). Je-li účelem institutu odpovědnosti za škodu a z něho vyplývající povinnosti k náhradě způsobené škody vytvoření stavu, který existoval před vznikem škody, může jej být dosaženo toliko reparací veškeré vzniklé škody.

24. Ústavní soud v nálezu ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 2315/15 uzavřel, že jakýkoliv zásah do zdraví člověka je zásahem do jeho tělesné a duševní integrity, a tedy do sféry chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny. Dojde-li k takovému zásahu, obvykle není možné zajistit nápravu uvedením do původního stavu. Kromě toho, že taková náprava nemusí být s ohledem na tělesné a duševní dispozice lidí obecně možná, jsou zásahy do zdraví člověka typicky spojeny s bolestí či jiným duševním strádáním, u nichž není uvedení do původního stavu ani teoreticky představitelné. Navzdory tomu musí být právu na ochranu tělesné a duševní integrity poskytována ze strany soudní moci ochrana podle čl. 4 Ústavy. To lze zajistit tak, že poškozenému se přizná nárok na náhradu újmy proti jejímu původci. Aby byla ochrana, kterou soudní moc poskytuje právu na tělesnou a duševní integritu podle čl. 7 odst. 1 Listiny skutečná a účinná, je třeba vycházet z toho, že původce újmy je povinen tuto újmu plně nahradit. Z práva na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny tedy plyne princip úplné náhrady újmy, majetkové i nemajetkové, tomu, kdo utrpěl újmu na zdraví.

25. Závazek státu zajistit ochranu zdraví jedince se projevuje mimo jiné i v soukromoprávní oblasti, a to zakotvením povinnosti škůdce nahradit poškozenému utrpěnou škodu na zdraví tak, aby poškozený disponoval dostatečnými finančními prostředky k podniknutí všech potřebných kroků za účelem obnovení zdraví, případně k vytvoření podmínek pro jeho důstojnou existenci, není-li plné obnovení zdraví možné.

26. Výše uvedené principy musí obecné soudy respektovat i při výkladu práva dopadajícího na soukromoprávní vztahy. Ústavní soud připomíná, že základní práva a svobody zaručené v Listině působí ze své podstaty ve vztazích mezi jednotlivcem a státem (vertikální vztahy), avšak judikatura Ústavního soudu jim přiznává účinek i ve vztazích mezi jednotlivci navzájem (horizontální vztahy). V těchto vztazích, založených na rovnosti subjektů, působí základní práva a svobody tak, že prozařují normami podústavního práva [nález ze dne 24. 9. 1998 sp. zn. III. ÚS 139/98 (N 106/12 SbNU 93); nález ze dne 14. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 185/04 (N 94/34 SbNU 19)]. Při výkladu a aplikaci podústavního práva jsou proto soudy povinny toto prozařování pečlivě zvažovat, neboť jediné tak mohou dostát své povinnosti poskytovat základním právům a svobodám ochranu podle čl. 4 Ústavy [srov. shodně nález ze dne 5. 12. 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 (N 200/67 SbNU 573), bod 15]. Soudy tedy mají povinnost hledat a volit tu interpretaci, která je ústavně konformní [viz např. nález ze dne 26. 3. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 48/95 (N 21/5 SbNU 171; 121/1996 Sb.); nález ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375); nález ze dne 9. 9. 1999 sp. zn. IV. ÚS 202/99 (N 121/15 SbNU 157); nález ze dne 10. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1106/08 (N 52/52 SbNU 519), bod 24]. I když Ústavnímu soudu obecně nepřísluší zabývat se interpretací

podústavního práva (srov. čl. 83 a čl. 91 Ústavy), je jeho úkolem rozhodnout o tom, jaká interpretace podústavního práva je v souladu s ústavou.

VIII.

Související judikatura Nejvyššího soudu

27. Z napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu se podává, že na projednávanou věc aplikoval závěry obsažené v rozsudku Rc 7/1979, podle jehož právní věty *„Příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož (srov. § 448 občanského zákoníku platného do 31. 12. 2013) odpovídá.“*

28. Tento právní názor Nejvyšší soud aplikoval i v dalších rozhodnutích, na která v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí odkázal, srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2003 sp. zn. 25 Cdo 1455/2003, ze dne 16. 6. 2008 sp. zn. 25 Cdo 2692/2006, usnesení ze dne 26. 5. 2015 sp. zn. 25 Cdo 1206/2015 a řada dalších. Ve svém rozsudku ze dne 15. 7. 2021 sp. zn. 25 Cdo 64/2021 Nejvyšší soud konstatoval, že k náhradě nemajetkové újmy osob blízkých primárním obětem ublížení na zdraví (sekundárních obětí) slouží speciální ustanovení § 2959 a § 2971 o. z.; tuto náhradu nelze přiznat jen podle obecných ustanovení § 2910 a § 2956 o. z. V rozsudku Rc 107/2020 Nejvyšší soud k uvedené problematice mimo jiné uvedl, že rozvoj duševního onemocnění u pozůstalého v důsledku úmrtí blízkého člověka je důvodem pro přiměřené zvýšení peněžité náhrady nemajetkové újmy podle § 2959 o. z., a to při respektování právně významných kritérií a pravidel pro rozhodování o její výši.

IX.

Závěry doktríny

29. Ústavní soud má za to, že v souvislosti s projednávaným případem je vhodné přihlídnout jak k vývoji české právní doktríny, tak také k obsahu pro nás tradičně blízkých zahraničních právních úprav (Rakousko, Německo). Česká právní doktrína v souvislosti se sekundárními oběťmi dlouhodobě rozlišuje mezi psychickou újmou na zdraví, tj. újmou, která je natolik intenzivní, že představuje zásah do duševní integrity člověka, a citovou újmou, jež představuje pro dotčenou osobu sice citové útrapy či citové strádání, ale jejich intenzita není natolik silná, aby představovala i zásah do lidského zdraví jako takového. Zatímco pro případy prvé se zaužívalo označení „újma ze šoku“, pro případy zásahu do osobního a rodinného života pak „citová újma“ (srov. § 2959 o. z.). Této terminologie se v dalším přidržel též Ústavní soud [k rozlišování psychické újmy sekundární oběti srov. též Doležal, T., Melzer, F. § 2959. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2756-3081*. Praha: Leges, 2018, str. 1021. Obdobně též Bezouška, P. § 2959 In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1718 nebo Doležal, T. *Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, č. 2, s. 44-59].

30. S obdobným přístupem se lze setkat též v rakouském právu, kde současná doktrína rozlišuje duševní útrapy pozůstalých na tzv. škodu ze smutku jako škodu ze šoku (*Schockschaden*), a škody ze smutků bez škody ze šoku (*Trauerschaden*). V případě *Schockschaden* působí úmrtí osoby blízké tak silný duševní otřes sekundární oběti, že v jeho důsledku u ní dojde k rozvinutí duševní poruchy vyžadující lékařskou péči. Taková škoda je pak odčiněna jako ublížení na těle (srov. Stromšík, J. Odškodňování tzv. sekundárních obětí v Rakousku a v České republice. *Jurisprudence*, 2019, č. 2, str. 42-46). Německá právní úprava sice nemá výslovnou zákonnou úpravu odškodňování sekundárních obětí, ovšem v případě, kdy se újma projeví ve sféře zdraví sekundární oběti, pojímá ji judikatura jako zásah do absolutního práva, srov. Doležal, T., Melzer, F. § 2959. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2756-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 1023.

31. Sekundární oběti tedy může vlivem úmrtí osoby blízké vzniknout nejen újma na soukromém a rodinném životě zahrnující duševní útrapy, nýbrž jako primárně poškozené osobě i újma na zdraví.

X.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

32. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka i vedlejších účastníků řízení Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

33. Jak již bylo shora uvedeno, stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala po vedlejší účastnici náhrady újmy na zdraví, jež jí měla vzniknout následkem dopravní nehody, během níž došlo k usmrcení tří osob jí blízkých, respektive pojistného plnění. Zatímco nalézací soud co do základu věci žalobě stěžovatelky vyhověl, odvolací i dovolací soud shodně uzavřely, že k újmě na zdraví stěžovatelky nedošlo v důsledku škodní události (dopravní nehody), ale až v důsledku úmrtí osob stěžovatelce blízkých. Ve věci tak nebyla odvolacím a dovolacím soudem dovozena příčinná souvislost mezi zdravotním stavem stěžovatelky a způsobenou dopravní nehodou. Stěžovatelka nebyla z pohledu odvolacího a dovolacího soudu tzv. primární obětí, které by vznikl nárok na náhradu újmy, ať už na zdraví ve smyslu § 2958 o. z., nebo na majetku v podobě ztráty na výdělku podle § 2962 a násl. o. z., či vynaložených nákladů na léčení podle § 2960 o. z. Stěžovatelce, jakožto sekundární oběti tak podle Nejvyššího soudu vznikl toliko nárok podle § 2959 o. z., tedy právo na nahrazení tzv. citové újmy (ten jí byl pravomocně přiznán rozhodnutím Okresního soudu ve Svitavách).

34. Ústavní soud má za to, že stěžovatelkou vznesené námitky vůči napadeným rozhodnutím soudů lze v zásadě shrnout do dvou okruhů. První z nich se vztahuje k otázce rozsahu odčinění psychické újmy a druhý se pak odvíjí od posouzení příčinné souvislosti mezi škodní událostí a způsobenou újmou. To vše v kontextu postavení tzv. sekundární oběti, tedy osoby, která ač nebyla dopravní nehodě přímo přítomna, je touto nehodou na svých právech dotčena.

35. K samotné újmě na zdraví lze v obecné rovině uvést, že může nabýt v zásadě dvou podob, a to buď újmy fyzické či újmy psychické. Újmu psychickou není vždy snadné rozpoznat a identifikovat, neboť je lidskému oku skryta. To však bez dalšího neznamená, že by se jednalo o újmu méně významnou. Naopak újma psychická může v určitém

případu do života člověka zasáhnout podstatně intenzivněji a dlouhodoběji, než újma fyzická. Je pravdou, že prokazování způsobené psychické újmy klade na účastníky řízení vyšší nároky, než je tomu u újmy fyzické, neboť je třeba vyloučit uplatňování smyšlených nároků. To však ještě neznamená, že by tato mohla či dokonce měla zůstat stranou pozornosti obecných soudů. Nový občanský zákoník promítl možnost vzniku psychické újmy u sekundární oběti do § 2959, podle něhož *„Při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti“*.

36. Citované ustanovení představuje pro sekundárně poškozené osoby jistou ochranu. Jak ovšem poukázala i stěžovatelka, toto ustanovení nedopadá na situace, kdy zásah do práv sekundárně poškozeného překročí mez „pouhých“ duševních útrap a přeroste v lékařsky diagnostikovanou nemoc a tedy v přímý zásah do tělesné a duševní integrity člověka. Toto ustanovení totiž nechrání zdraví, nýbrž jiný osobnostní statek, konkrétně rodinný a soukromý život. Toho si byl Nejvyšší soud vědom a proto ve svém rozsudku Rc 107/2020 dovodil, že v případech, kdy psychická újma poškozeného přesáhne běžné duševní útrapy, na které dopadá ustanovení § 2959 o. z., zohlední obecné soudy tuto skutečnost pouze jako okolnost rozhodnou ve výši přiznané nemajetkové újmy (na majetkovou újmu – škodu § 2959 o. z. vůbec nedopadá). Přitom důvodem, pro který není v projednávané věci diagnostikované onemocnění sekundárně poškozeného považováno za ublížení na zdraví ve smyslu § 2958 o. z., má být skutečnost, že mezi škodní událostí (zde dopravní nehodou) a poškozením zdraví sekundárně poškozené osoby není příčinná souvislost – nejedná se o primárně poškozeného. K tomuto závěru lze poznamenat, že je-li dána příčinná souvislost mezi škodní událostí a citovou újmou odškodňovanou podle § 2959 o. z., není patrně rozumný důvod, pro který by stejná příčinná souvislost neměla působit i ve vztahu mezi škodní událostí a diagnostikovaným onemocněním – újmou ze šoku (*a minori ad maius*). Rozdíl totiž spočívá v zásahu „jen“ do soukromého a rodinného života nebo v zásahu do tělesné a duševní integrity. Nikoliv v naplnění předpokladů příčinné souvislosti.

37. Jak bylo shora uvedeno, obecné soudy v souvislosti se způsobenou psychickou újmou ve své judikatuře rozlišují míru zásahu do psychického zdraví sekundární oběti. To znamená, že od sebe oddělují případy, kdy na straně sekundární oběti vznikne „pouze“ citová újma, a situace, kdy je u ní diagnostikováno psychické onemocnění, újma ze šoku – to pak vede, jak shora uvedeno, ke zvýšení peněžitě náhrady za citovou újmu podle § 2959 o. z. Nicméně nelze přehlížet, že posléze uvedený zásah do absolutního práva je ze strany obecných soudů vnímán jen jako jakýsi „přívěšek“ způsobené citové újmy, okolnost, která se zohlední ve výši odčinění nemajetkové újmy vzniklé zásahem do rodinného a soukromého života. Podle stávající soudní praxe dochází k odčinění újmy ze šoku nesystémově v rámci § 2959, tedy tím způsobem, že se navýší náhrada za způsobenou citovou újmu. Obecné soudy nerozlišují podstatu právem chráněného statku. Zatímco v případě náhrady za způsobenou citovou újmu je právem chráněn soukromý a rodinný život sekundární oběti, v případě újmy ze šoku spočívající ve vyvolání posttraumatické stresové poruchy je to její zdraví. V případech obdobných stěžovatelce je sekundární oběť osobou primárně poškozenou na zdraví, které náleží vůči provozovateli vozidla podle § 2894 odst. 1 i 2, § 2927 a násl. a § 2956 o. z. veškeré náhrady (majetkové i nemajetkové újmy) při ublížení na zdraví, které občanský zákoník zmiňuje v § 2958 a § 2960 a následující. Je-li ve věci dána příčinná souvislost mezi škodní událostí a způsobenou újmou, není důvod, aby obecné soudy musely judikaturou

suplovat nároky na kompenzaci majetkové újmy plynoucí poškozenému např. z § 2960 o. z., § 2962 o. z., a dalších zvýšenou náhradou újmy nemajetkové podle § 2959 o. z.

38. Z výše vyložených důvodů má Ústavní soud za to, že aplikací § 2959 o. z. na daný případ není vyčerpán potenciál náhrady újmy za zásah do tělesné a duševní integrity stěžovatelky. Z práva na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny vyplývá princip úplné náhrady újmy, majetkové i nemajetkové, tomu, kdo tuto újmu utrpěl. Pouhé navýšení náhrady za citovou újmu (zásah do rodinného a soukromého života) nemůže nahradit majetkovou (a nemajetkovou) újmu poškozeného na zdraví. Navíc navýšení náhrady újmy ve smyslu zmíněné judikatury Nejvyššího soudu představuje toliko jednorázovou platbu, což neodráží povahu zásahu do majetkových práv stěžovatelky.

39. Obecné soudy se v napadených rozhodnutích nevypořádaly se samotnou podstatou žalobního žádání stěžovatelky. Ta se domáhala náhrady za zásah do své tělesné a duševní integrity, tedy do svého absolutního práva na zdraví. Konkrétně v souvislosti se svým psychickým onemocněním požadovala náhradu za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti, náhrady za ztrátu na výdělků při invaliditě a náhrady účelně vynaložených nákladů spojených s léčením. Již samotný výčet žádaných náhrad a doba, za kterou jsou tyto náhrady požadovány, naznačují, jak fatální dopad do života stěžovatelky zásah do jejího zdravotního stavu měl. K dopravní nehodě došlo dne 5. 7. 2016. Stěžovatelka se bezprostředně poté, tedy od 7. 7. 2016 až do 18. 3. 2017, ocitla v pracovní neschopnosti. Prakticky ze dne na den tak pozbyla podstatnou část svého příjmu. Obdobné pak platí i o ztrátě na výdělků při invaliditě a účelně vynaložených nákladech na léčení. Ve věci přitom nebyly předestřeny argumenty či důkazy, na jejichž základě by bylo lze uzavřít, že by u stěžovatelky došlo ke snížení potencionálního příjmu i v případě běžného běhu věci, tedy pokud by k nehodě nedošlo. Z uvedeného důvodu má Ústavní soud za to, že ztráta možnosti příjmu, resp. odepření adekvátní kompenzace představuje zásah do majetkových práv stěžovatelky. Soudní rozhodnutí, jimiž byl popřen princip plného odškodnění, vyprazdňuje právo stěžovatelky na náhradu újmy a porušuje práva stěžovatelky na ochranu tělesné a duševní integrity zaručené čl. 7 odst. 1 Listiny.

40. Z napadených rozhodnutí obecných soudů se podává, že ve věci nebyl naplněn jeden ze základních předpokladů pro dovození nároku na přiznání náhrady škody, a to příčinná souvislost mezi deliktním jednáním (dopravní nehodou) a způsobenou škodou (zde zhoršením zdravotního stavu stěžovatelky).

41. Stran prokazování kauzálního nexu považuje Ústavní soud za příléhavé odkázat na závěry Nejvyššího soudu obsažené v jeho rozsudku ze dne 4. 5. 2023 sp. zn. 23 Cdo 1043/2022, kde k otázce posuzování příčinné souvislosti jako jednoho z nezbytných předpokladů vzniku odpovědnosti za újmu citoval z řady svých rozhodnutí. V poměrech právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 například v rozsudku ze dne 14. 7. 2021 sp. zn. 25 Cdo 2128/2020, Nejvyšší soud uvedl, že zjišťuje-li se v řízení o náhradu újmy, zda protiprávní úkon škůdce, případně právem kvalifikovaná okolnost, a vzniklá škoda na straně poškozeného jsou ve vzájemném poměru příčiny a následku, je otázka existence příčinné souvislosti otázkou skutkovou (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2002 sp. zn. 21 Cdo 300/2001 nebo rozsudek ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 25 Cdo 915/2005). Příčinná souvislost se nepředpokládá, nýbrž musí být prokázána, a v tomto směru jde tedy o otázku skutkových zjištění. Právní posouzení příčinné souvislosti pak spočívá ve stanovení, mezi jakými skutkovými okolnostmi má být

existence vztahu příčiny a následku zjišťována, případně zda a jaké okolnosti jsou způsobilé tento vztah vyloučit (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007 sp. zn. 25 Cdo 915/2005, nebo ze dne 6. 11. 2007 sp. zn. 25 Cdo 3334/2006, Soubor C 5514).

42. O vztah příčinné souvislosti se jedná, vznikla-li škoda následkem protiprávního úkonu škůdce, tedy je-li jeho jednání a škoda ve vzájemném poměru příčiny a následku, tudíž je-li doloženo, že nebýt protiprávního úkonu, ke škodě by nedošlo (*condicio sine qua non*). Byla-li příčinou vzniku škody jiná skutečnost, odpovědnost za škodu nenastává; příčinou škody může být jen ta okolnost, bez jejíž existence by škodný následek nevznikl. Přitom nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž stačí, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde, a to o příčinu podstatnou. Je-li příčin více, působí z časového hlediska buď souběžně anebo následně, aniž se časově překrývají; v takovém případě je pro existenci příčinné souvislosti nezbytné, aby řetězec postupně nastupujících příčin a následků byl ve vztahu ke vzniku škody natolik propojen (prvotní příčina bezprostředně vyvolala jako následek příčinu další), že již z působení prvotní příčiny lze důvodně dovozovat věcnou souvislost se vznikem škodlivého následku (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2002 sp. zn. 25 Cdo 245/2000, nebo ze dne 26. 5. 2010 sp. zn. 25 Cdo 3585/2007, Soubor C 8673). Řetězec příčin ale nezakládá příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou tehdy, vstupuje-li do děje jiná, na jednání škůdce nezávislá skutečnost, která je pro vznik škody rozhodující (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2002 sp. zn. 25 Cdo 245/2000).

43. Podle judikatury Nejvyššího soudu je pak nutné, aby soudy zkoumaly danou příčinu nejprve prostřednictvím teorie podmínky (*condicio sine qua non*) a až posléze skrze teorii adekvátnosti kauzálního nexu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2022 sp. zn. 23 Cdo 1788/2021). Základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je objektivní předvídatelnost škodního následku (srov. nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007 sp. zn. I. ÚS 312/05, uveřejněný pod č. 177/2007 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. 25 Cdo 1222/2012). Tato tzv. teorie adekvátnosti kauzálního nexu vychází z toho, že smyslem subjektivní odpovědnosti za škodu je naříditi náhradu škody tam, kde škůdce škodu způsobil, ačkoli mu lze vytknout, že ji způsobil nemusel, že mohl jednat jinak. Základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je tedy předvídatelnost škodního následku (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2019 sp. zn. 25 Cdo 83/2019).

44. K adekvátní příčinné souvislosti lze uvést, že je-li důsledkem dopravní nehody těžké ublížení na zdraví či dokonce smrt osoby blízké, představuje toto pro osoby blízké jako sekundární oběti zpravidla enormní psychickou zátěž. Ta byla v projednávané věci násobena tím, že dvě primární oběti byly ke stěžovateli v poměru vnuk/vnučka a třetí obětí byla její snacha. Za tohoto stavu věci lze mít s rozumnou měrou pravděpodobnosti za to, že u sekundární oběti může v důsledku dopravní nehody a smrti osob jí blízkých, tedy v příčinné souvislosti s těmito skutečnostmi, dojít k zásahu do jejího psychického zdraví. Jinými slovy řečeno, dopad do psychického zdraví osoby blízké lze v obdobných situacích považovat za očekávatelný, adekvátní – to zvláště v situaci, kdy rodinné vztahy mezi stěžovatelkou a rodinou jejího syna byly, jak zjistily obecné soudy, prokazatelně dobré.

45. S odkazem na shora uvedené judikáty Nejvyššího soudu považuje Ústavní soud za nezbytné, aby obecné soudy ve svých rozhodnutích blíže rozvedly obecné předpoklady kauzality. Není např. zřejmé, z jakého důvodu nelze na způsobenou dopravní nehodu nahlížet jako na onu prvotní příčinu, která předvídatelným způsobem („podle obvyklého chodu věcí“) rozvlnila hladinu na sebe přímo navazujících negativních skutečností (smrt osob stěžovatelce blízkých a následné zhoršení jejího zdravotního stavu), jak dovedl nalézací soud ve svém velmi pečlivě odůvodněném rozsudku. Z napadených rozhodnutí též neplyne, kdy a jakou událostí mělo dojít k přerušení příčinné souvislosti, v důsledku čehož zásah do zdraví stěžovatelky nebylo lze přičítat na vrub škůdce, který dopravní nehodu způsobil. Jinými slovy řečeno z napadených rozhodnutí není zřejmé, jaká výlučná a samostatná příčina vyvolala zásah do zdraví stěžovatelky bez ohledu na původní škodnou událost. Zde lze odkázat na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 28. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 2283/17.

46. Obecné soudy vychází při výkladu příčinné souvislosti z právní věty Nejvyššího soudu, podle níž příčinnou souvislost nelze dovést ze skutečnosti, která je již sama následkem. Jedná se však toliko o tvrzení prezentované jako postulát, nikoliv o právní argumentaci, která by byla založená na širším logickém základu. Bližší vysvětlení tohoto závěru přitom nelze seznat ani z původního odůvodnění Rc 7/1979. Navíc právní větu, jejímž smyslem je zpravidla vyvodit z případu obecné pravidlo jednání, nelze vytrhávat z kontextu daného případu. Dovedeno k závěrům *ad absurdum* by aplikace tohoto závěru Nejvyššího soudu vedla k vyloučení odpovědnosti za tzv. nepřímou škodu, která se vyznačuje právě tím, že vznikla pouze jako produkt škody, vzniklé primárnímu poškozenému.

47. Ústavně zaručenému právu na soudní ochranu „odpovídá povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tom rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení“ (nález ze dne 23. 3. 2006 sp. zn. III. ÚS 521/05, nález ze dne 20. 3. 2024 sp. zn. III. ÚS 1200/23). To platí i v tomto případě. Napadená rozhodnutí se odvolávají na rozhodnutí Rc 107/2020, ale nevypořádávají se s podrobnou argumentací stěžovatelky, podpořenou doktrínou a konečně i propracovaným odůvodněním nalézacího soudu. Odpovědi na stěžovatelkou položené otázky neposkytuje ani zmíněné rozhodnutí Rc 107/2020. To se navíc opírá o rozhodnutí Rc 7/1979, které samo neobsahuje téměř žádné odůvodnění a bylo přijato v době zcela odlišných společenských poměrů a za zcela odlišné právní úpravy. Nedostatky odůvodnění napadených rozhodnutí tak porušují právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručenému čl. 36 odst. 1 Listiny.

48. Jak Ústavní soud již výše naznačil, zjištění a objektivní prokázání zásahu do psychického zdraví jednotlivce není z povahy věci nijak snadné a z toho důvodu by měly obecné soudy k přiznávání náhrad přistupovat velmi opatrně. Jak vyplývá z výše uvedeného, podstatné bude odlišit lékařsky zjiitelný zásah do tělesné a duševní integrity (zřejmě nejčastěji psychické onemocnění) od „pouhého“ zásahu do soukromého a rodinného života.

49. Ústavní soud dospěl ze shora uvedených důvodů k závěru, že napadenými rozhodnutími odvolacího a dovolacího soudu došlo k porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a tím k porušení jejího práva na ochranu tělesné a duševní integrity ve smyslu čl. 7 odst. 1 Listiny ve spojení s ustanovením čl. 31 věty první Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 28. května 2024

Josef Baxa
předseda Ústavního soudu